


'Sociale flexibiliteit'

'Aansluiting zoeken en houden bij een groep'

Inhoudsopgave

Toelichting bij deze handelingssuggestie	2
Aanpak	3
<i>Leerdoelen</i>	3
<i>Pedagogische interventies</i>	4
<i>Randvoorwaarden</i>	5
<i>Suggesties voor aanpak</i>	5
<i>Verwijzing naar spellen/prentenboeken</i>	7
Achtergrondinformatie	9
Bronnen	10

Door te klikken op een regel in de inhoudsopgave, ga je direct naar de bijbehorende tekst;
Als je in de tekst klikt op een blauw pijltje  ga je terug naar de inhoudsopgave.



Toelichting bij deze handelingsuggestie

Leerkrachtvragenlijst Sociale flexibiliteit

1. Sluit makkelijk een compromis met een medeleerling.
2. Staat open voor nieuwe plannen, ideeën en activiteiten.
3. Laat een eigen werkwijze of eigen idee makkelijk los.
4. Toont veerkracht.



Leerlingvragenlijst Je aanpassen als dat gevraagd wordt.

1. Ik pas mijn eigen idee aan, als een ander een goed idee heeft.
2. Ik ga overleggen, als een ander iets anders wil dan ik.
3. Ik denk ook aan wat de ander wil, als we moeten kiezen.
4. Ik verander mijn idee als een ander dat graag wil.

Onder **sociale flexibiliteit** wordt het volgende verstaan: *Sociale flexibiliteit is de vaardigheid om het eigen gedrag aan te passen op veranderende omstandigheden en situaties in het sociale verkeer.*

Onder **aansluiting zoeken en houden bij een groep** wordt het volgende verstaan: *Aansluiting zoeken en houden bij een groep gaat over het invoegen in een groep of groepje en het deel gaan nemen aan de gezamenlijke activiteit(en) van de anderen. Het is zoeken naar ruimte tussen de anderen. Het gaat over het leren kennen van de groepsregels en normen. Het gaat over actief deelnemen aan de groep door (nieuwe) contacten te maken en een bijdrage te leveren aan het groepsbelang.*





Aanpak

Leerdoelen

Bedenk vooraf: *Welk doel/welke doelen wil ik bereiken door te handelen?*

Preventief en curatief

De leerlijn met doelen uit deze handelingssuggestie kun je zowel preventief als curatief gebruiken. Wanneer je er preventief mee aan de slag wilt, kijk je welke doelen passen bij de leeftijd van de leerlingen in je groep. Je werkt gericht aan de doelen met passende activiteiten, net als je bij de cognitieve vakken doet. Daarnaast is het ook goed mogelijk om curatief met de leerlijn aan de slag te gaan wanneer je hebt gemerkt dat (een deel van) je groep uitvalt op het gebied van sociale flexibiliteit en het aansluiting zoeken en houden bij een groep.

Doel kiezen

Onderstaande leerlijn laat zien welke doelen bij welke ontwikkelingsleeftijd passen. Kies uit deze leerlijn een passend doel waar je met de groep of een individuele leerling aan wilt werken. Kijk daarbij naar wat de groep of leerling al wel beheerst en welk doel dus een passende volgende stap is.

Kijk daarnaast ook in het ZIEN! profiel naar waar de leerling/groep al goed in is. Dit kan gebruikt worden als compenserende factor(en): Welke doelen waar je aan zou kunnen werken, doen het meest een beroep op vaardigheden die een groep/leerling al meer laat zien? Daar kun je vaak het beste starten, omdat de kans op succes het grootst is als een leerling al aspecten beheerst. Voor sociale flexibiliteit kan dit sociale autonomie zijn (balans egoveerkracht) en impulsbeheersing (ruimtegevende vaardigheden).

<4 jaar	4-6 jaar	6-8 jaar	8-10 jaar	10-12 jaar
<ul style="list-style-type: none"> • Staat open voor nieuwe situaties 	<ul style="list-style-type: none"> • Past zich aan bij nieuwe situaties • Kan met meerdere kinderen spelen 			<ul style="list-style-type: none"> • Stelt het groepsbelang boven het eigen belang • Neemt een volgende rol aan en houdt daarbij rekening met de wensen van zichzelf en anderen

Door te klikken op een doel, ga je direct naar de aanpak die daarbij aansluit.

Aanpak

Denk eerst na over de volgende punten en baseer je aanpak op de antwoorden.

- Wil ik klassikaal of individueel aan deze ontwikkeltaak werken?
- Zie je het gedrag al wel in uitnodigende situaties? Oefen dan in niet-uitnodigende situaties. Zie je het gedrag nog vrijwel niet? Oefen dan in eerste instantie zoveel mogelijk in uitnodigende situaties.



- Denk bij je aanpak ook na over verschillen tussen jongens en meisjes. Jongens zijn meer lichamelijk ingesteld en meisjes meer verbaal. Jongens uiten hun emoties meer fysiek (duwen, stoeien). Ze hebben letterlijk en figuurlijk behoefte aan ruimte.



Pedagogische interventies

Bedenk bij bovenstaande doelen: *Wat vraagt dit van mij als leerkracht?*

Sociale flexibiliteit voor deze groep is laag. Het kan zijn dat je zelf als leerkracht ruimtenemend gedrag laat zien: ben je zo duidelijk en consequent, dat er voor leerlingen geen reden is om flexibiliteit te tonen? Of ben je iemand die zich snel aanpast aan wat er in de klas op je afkomt en in hoge mate sociale flexibiliteit laat zien? Kijk goed wat de individuele leerlingen nodig hebben. Wanneer je weet dat een kind moeite heeft met jouw hoge mate van sociale flexibiliteit, kan het wenselijk zijn om meer structuur te bieden en dus minder flexibel te zijn.

Er zijn vijf pedagogische vaardigheden die je als leerkracht kunt inzetten om problemen te voorkomen en aan te pakken. Dit zijn:

- Leiding geven en grenzen stellen
- Monitoring: balanceren tussen ruimte nemen en ruimte geven
- Positieve betrokkenheid tonen
- **Positieve bekrachtiging geven**
- **Leren problemen oplossen**

Voor kinderen met lage sociale flexibiliteit kun je werken aan de volgende vaardigheden bij het aansluiting zoeken en houden bij een groep.

Positieve bekrachtiging geven: leerlingen die het moeilijk vinden om zich flexibel op te stellen, hebben baat bij positieve feedback. Geef een compliment wanneer je ziet dat een leerling veerkracht toont en zich bijvoorbeeld over een teleurstelling heen zet. De leerling wordt zo bevestigd in zijn gedrag (ook al had het liever vastgehouden aan zijn eigen idee). Maak het compliment specifiek, door het gedrag van de leerling te benoemen, bijvoorbeeld 'wat goed dat jij mee gaat voetballen met de groep, terwijl ik zag dat je zelf liever wilde volleyballen'. Wanneer een leerling het lastig vindt om zich flexibel op te stellen, is het goed om de stappen die al wel goed gaan te benoemen, hoe klein ze ook zijn. De leerling zal zo gemotiveerd blijven om het nog eens te proberen.

Leren problemen oplossen: een leerling die een lage mate van sociale flexibiliteit laat zien, kan nieuwe situaties moeilijk vinden. Hoe de leerling met zulke situaties omgaat en wat dit van jou voor leerkrachtgedrag vraagt, kan heel erg verschillen per individu. Het hebben van vaste routines zorgt voor veiligheid en voorspelbaarheid. Door deze te hanteren, zal het zelfvertrouwen van kinderen groeien. Dit merk je doordat ze minder afhankelijk worden van de routine. Nu kun je zelf de routines wat minder belangrijk maken en eens wat vaker iets veranderen aan het programma. Ook het voor- en nabespreken kan minder uitgebreid en na verloop van tijd misschien helemaal achterwege blijven. Pas je aan aan het tempo van de leerling en zorg dat de stapjes klein en overzichtelijk zijn. Doe bij een terugval weer even een stapje terug.





Randvoorwaarden

Bedenk: *Welke zaken moeten op orde zijn, voordat ik aan een doel kan werken?*

Voordat er een proces plaats kan vinden, zijn er eisen waaraan voldaan moet worden. Zo zijn welbevinden en betrokkenheid vaak voorwaardelijk voordat aan de ZIEN! dimensies gewerkt kan worden. Hoe staat het hiermee in jouw klas?

Welke zaken moeten bij de leerlingen op orde zijn, waar je niet zonder kunt omdat een nieuwe aanpak anders niet werkt? Denk aan de behoeftenpiramide van Maslow: zijn de lichamelijke behoeften vervuld, en voelen kinderen zich veilig en zeker in de klas? Pas daarna kan aan de behoefte voor sociaal contact voldaan worden.

Zorg ook dat het klassenmanagement op orde is: kies een klasindeling die past bij de werkvormen die je toepast en die aansluit bij de vaardigheden van de leerlingen. Zorg voor duidelijke regels en hanteer ze consequent. Zorg voor activiteiten die uitdagen/in de zone van naaste ontwikkeling zitten en tegelijk ook haalbaar zijn.



Suggesties voor aanpak

Bedenk bij het kiezen van een suggestie: *Welke aanpak past bij het doel dat ik gekozen heb?*

Bij elke suggestie staat voor welke ontwikkelingsleeftijd de activiteit geschikt is, maar vaak kan het met kleine aanpassingen ook bij oudere/jongere kinderen toegepast worden. De activiteiten zijn vaak klassikaal, maar kunnen individueel gemaakt worden door als leerkracht die ene leerling in de gaten te houden en extra te stimuleren. Denk bij elke activiteit na over wat deze van jou vraagt wat betreft pedagogische interventies.

Staat open voor nieuwe situaties (<4 jaar) - dagritmekaart

Maak een dagritmekaart met daarop een groot vraagteken. De activiteit die aan deze kaart gekoppeld is, kan verschillen per dag. Zo kun je denken aan een spelletje (energizer), filmpje, voorlezen of langer buitenspelen. De activiteit hoeft helemaal niet groot te zijn. Deze dagritmekaart hang je 's ochtends op het bord tussen de overige activiteiten. Je vertelt de leerlingen nog niet wat je gaat doen. Door dit regelmatig toe te passen, zullen de leerlingen leren om te gaan met nieuwe situaties waar ze zich niet op kunnen voorbereiden.

Tip: werk aan impulsbeheersing door de afspraak te maken met de leerlingen dat ze niet mogen vragen wat voor activiteit ze gaan doen bij het vraagteken. Je kunt er een regel aan koppelen, bijvoorbeeld dat de activiteit niet doorgaat wanneer 5 leerlingen ernaar vragen.

Staat open voor nieuwe situaties (<4 jaar) – nieuwe activiteiten



Regelmatig aanbieden van nieuwe activiteiten. Herhaal dit een aantal keer en benoem dat het in het begin nieuw of moeilijk is, maar langzaamaan steeds beter gaat.

- denk aan: nieuwe spelletjes, nieuwe coöperatieve werkvormen, nieuwe groepjes, het kijken naar andere filmpjes, het omdraaien van activiteiten in een dag.

Past zich aan bij nieuwe situaties (4-6 jaar) – nieuwe situaties creëren

Wanneer je in de klas werkt met een planbord/dagritmekaarten is het makkelijk om aan te geven wanneer iets anders gaat dan gepland. Kinderen kunnen dit lastig vinden en weten niet zo goed hoe ze ermee om moeten gaan. Begeleid deze kinderen als leerkracht door het (waar mogelijk) vooraf aan te kondigen en te bespreken wat ze kunnen verwachten. Ook is het belangrijk om het na afloop na te bespreken. Hoe vaker een nieuwe situatie zich voordoet, des te makkelijker het voor kinderen wordt om hier mee om te gaan.

- Om kinderen te laten wennen aan nieuwe situaties, is het ook waardevol om zelf nieuwe situaties aan te bieden. Doe een nieuw spel of pas een nieuwe werkvorm toe, bedenk een knutselopdracht met andere materialen of ga op excursie met de klas.
- Wanneer je werkt met een planbord in de groep, komen kinderen regelmatig in aanraking met situaties die anders gaan dan ze gewend zijn. Op het moment dat een activiteit vol is, of hun vriendje ergens anders gaat spelen, moeten ze iets anders kiezen wat ze gaan doen. Zie je dat kinderen hier moeite mee hebben, help hen dan.

Kan met meerdere kinderen spelen (4-6 jaar) – groepjes wisselen

Door kinderen zelf in te delen in groepjes bij activiteiten (bijvoorbeeld bij gym of spelen in hoeken) zijn kinderen eraan gewend dat ze steeds met andere kinderen spelen.

- Je kunt als leerkracht de leerlingen zelf indelen of kinderen kiezen die mogen kiezen.
- Werken met nummers (alle nummers 1 bij elkaar, alle nummers 2, et cetera)
- Op internet zijn leuke manieren te vinden om groepjes te maken, zoals deze van [juf-stuff](#).



Stelt het groepsbelang boven het eigen belang (10-12 jaar) – coöperatieve spellen

[Coöperatieve spellen](#) zijn erg geschikt om te oefenen met het werken als een groep. Iedere leerling speelt apart, maar de groep in zijn geheel heeft een einddoel. Dit zal betekenen dat je je soms moet opofferen voor de groep.

Neemt een volgende rol aan en houdt daarbij rekening met de wensen van zichzelf en anderen (10-12 jaar) – taken binnen het groepje

Verdeel de klas in gelijke groepjes voor een (samenwerkings)opdracht. Dit kan een discussie zijn, het maken van een spellingsdictee, of een spelletje waarbij ze zo snel mogelijk iets moeten opschrijven (plaatsen die beginnen met de letter d, dieren met een k, sommen met als antwoord 360, etc.).



Geef enkele leerlingen uit het groepje een extra taak. Dit kan zijn leider, maar ook notulist die alles opschrijft, of tijdsbewaker. Zorg ook dat enkele kinderen geen taak hebben, zodat zij meer moeten volgen.

- Het is ook mogelijk om een taak toe te delen als 'volger'. Bespreek dat je met deze taak niet niks hoeft te doen. Wanneer de groep iets bedenkt waar je het niet mee eens bent, mag je best je eigen mening delen. Houd daarbij wel de wensen van jezelf en anderen in de gaten.

N.B. deze suggestie staat ook in SF-samenwerken en samenspelen



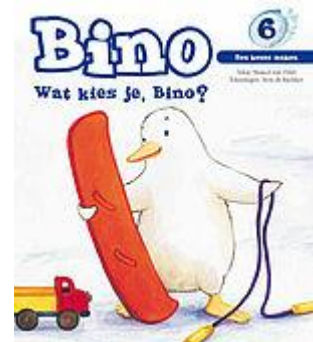
Verwijzing naar spellen/prentenboeken

Bedenk: *Hoe kan ik materialen inzetten om te werken aan de leerdoelen?*

Het inzetten van spellen/prentenboeken kan een effectieve bijdrage leveren bij het werken aan sociale flexibiliteit binnen het aansluiting zoeken en houden bij een groep. Hieronder volgen twee suggesties. Gebruik dit ter inspiratie en kijk wat er op jouw school aanwezig is.

Prentenboek 'Wat kies je, Bino?' / Marcel van Driel / *geschikt voor:* onderbouw.

Bino moet een keuze maken met welk speelgoed hij wil spelen. Bino kiest voor iets wat hij mooi vindt, al weet hij niet wat hij ermee moet doen. Vervolgens gaat hij verschillende activiteiten uitproberen, maar uiteindelijk weet één van zijn vriendjes waar de rare plank echt voor bedoeld is. Bino kiest nu echt voor het snowboard, met vele, ook pijnlijke gevolgen.



Dit boek gaat over het maken van een keuze, en sluit aan op de doelen van sociale flexibiliteit: het open staan voor en aanpassen bij nieuwe situaties. Achterin het boek staan verwerkingsopdrachten.

Coöperatief spel 'Kom d'r bij' / uitgeverij: Janbibejan België / *aantal spelers:* 1-8 / *geschikt voor:* onder- en middenbouw / *duur:* 15 minuten.

De kinderen moeten de puzzelstukken zodanig op het speelbord leggen dat de 4 bijtjes elk naar een andere bloem vliegen om hier nectar te verzamelen. Wanneer dat gelukt is, kunnen de bijen terug naar de korf om honing te maken van de nectar. De spelers overleggen bij elk stuk waar ze het (al dan niet open) neerleggen. Een coöperatief spel met talrijke variaties, die de kinderen zelf kunnen bedenken.



Coöperatieve spellen zoals deze zijn bij uitstek geschikt om te werken aan de doelen van sociale flexibiliteit en het aansluiting zoeken en houden bij een groep. Zo leert het kind om met meerdere kinderen te spelen, moet het groepsbelang centraal staan (en niet het eigen



belang) en zal de leerling af en toe een volgende rol moeten innemen (wanneer een andere leerling aan de beurt is of de meerderheid iets anders kiest).



Er zijn meer spellen en prentenboeken die erg geschikt zijn voor het oefenen van de leerdoelen. Kijk voor een volledig overzicht in ParnasSys onder informatief, onder het kopje 'Sova-methoden/materialen/prentenboeken'. Per spel is aangegeven welke doelgroep het spel voor is bedoeld en aan welke ZIEN! vaardigheden je met het spel kunt werken.





Achtergrondinformatie

Deze handelingssuggestie gaat om sociale flexibiliteit binnen het aansluiting zoeken en houden bij een groep.

Sociale flexibiliteit is in feite de vaardigheid van het 'loslaten'. Bij loslaten kan gedacht worden aan het loslaten van eigen ideeën, plannen en dergelijke, omwille van het feit dat er bijvoorbeeld prioriteit gegeven moet worden aan een andere activiteit. Een kind dat deze vaardigheid beheerst kan zich aanpassen aan de leefwereld. Het staat open voor ideeën van een ander en kan het eigen idee daarop aanpassen. Het kind kan tot een compromis komen.

Sociale flexibiliteit beïnvloedt de kwaliteit van de interacties met anderen. Een kind dat sociaal flexibel is, is in staat om in te spelen op sociale situaties (De Niet, 1993). Het kan zich makkelijk aanpassen en afstemmen op de omgeving.

Als een kind deze vaardigheid niet of onvoldoende beheerst, betekent dit voor de ontwikkeltaak 'aansluiting zoeken en houden bij de groep' dat het kind zich eenkennig opstelt en het sluiten van vriendschappen vermijdt. Ook heeft het de behoefte om te 'controleren' (Kok, 2005). Het kind houdt graag de regie over de ander.

Relatie met andere ZIEN!-dimensies

- Sociale autonomie

Een kind met een benedengemiddelde of lage score op sociale flexibiliteit én een bovengemiddelde of hoge score op sociale autonomie weet vaak heel goed wat het wel en niet wil, en is geneigd daar erg aan vast te houden. Dat verklaart de bovengemiddelde tot hoge score op sociale autonomie. Het betekent dat het kind weinig veerkracht toont: het komt star over. Het kan goed vasthouden aan zijn eigen ideeën of voorkeuren, maar kan niet goed inschatten wanneer het goed is om eigen ideeën los te laten. Dat betekent dat het kind weinig ruimte geeft aan een ander. De balans is niet in evenwicht.



- Inlevingsvermogen

Bij kinderen die weinig sociale flexibiliteit laten zien, is nogal eens te zien dat ze een lage of beneden gemiddelde score op inlevingsvermogen hebben. De score op inlevingsvermogen moet meegewogen worden bij het kiezen van de juiste aanpak. Inlevingsvermogen wil zeggen dat je je kunt verplaatsen in de ander. Het is als het ware de sociale antenne. De kwaliteit van het sociale contact met anderen wordt in belangrijke mate beïnvloed door de vaardigheid je in te kunnen leven in en af te kunnen stemmen op die ander. Dankzij ons inlevingsvermogen zijn we ook in staat om sociale situaties te begrijpen. Sociale leerbaarheid wordt sterk bepaald door inlevingsvermogen. Als een kind zich in kan leven in een ander, zal het waarschijnlijk ook gaan bedenken dat het aangenaam is wanneer het zich soms flexibel opstelt. Heeft het kind naast een beneden gemiddelde of lage score op sociale flexibiliteit ook een beneden gemiddelde of lage score



op inlevingsvermogen, overweeg dan of het niet beter is om (ook) in te steken op het vergroten van het inlevingsvermogen.

Bronnen



Broer, N.A., Haverhals, B., & Bruin, H.L. de (2012). *Verantwoording pedagogisch expertsysteem ZIEN! Voor het primair onderwijs!* Gouda: Driestar educatief.

Kok, J.F.W. (2005). *Specifiek opvoeden. Orthopedagogische theorie en praktijk.* Utrecht: De Tijdstroom.

Niet, P. de (1993). *Het handelen van de leerkracht in leerlinggericht onderwijs.* Amersfoort: Acedemische uitgeverij.